

“ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם:

כָּבֵל אֲשֶׁר אֲנִי מֵרָאה אוֹתְךָ אֵת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֵת תְּבִנֹת כָּל כְּלָיו וְכֵן תַּעֲשׂוּ” (שמות כ"ה)

כשעלה משה למרום לקבל את התורה, הוא קיבל גם את מצוות בניית המקדש. כידוע משה רבינו נתקשה מאוד בבניית המשכן, ולעזר הראה לו הקב"ה את תבנית בית המקדש של מעלה. עתה, כל שניתן למשה לעשות הוא להעתיק. 'ככל אשר אני מראה אותך' – למעלה. 'כן תעשו' – למטה. דעות רבות יש בהבנת 'בית המקדש של מעלה', כיצד הוא נראה, מה עושים בו ולמי הוא מיועד. בלימודנו השבת, נפתח פתח קטן מתורת הסוד של הרמח"ל בספרו 'משכני עליון'. הדברים עמוקים. תחזיקו חזק.

ליל שבת- שני משכני עליון?

בתחילת ספרו מבסס הרמח"ל כמה נקודות יסוד. בית המקדש של מעלה מכוון כנגד בית המקדש של מטה. על ידי תבנית זו הקב"ה העמיד את כל העולם כולו, בבריאת העולם, אך הוא ממשיך וזן אותנו דרך השילוב של המקדש של מעלה והמקדש של מטה 'דבר יום ביומו'.

“המאמר הזה ראיתי לבאר בו ענין בית המקדש שלמעלה שהזכירו חז"ל, צורתו ותכונתו וכל משפטיו וכל חוקותיו. ולדעת איך מכוון כנגדו אותו שלמטה, בתבניתו ובמדותיו באר היטב. ואתה קורא נעים התגבר בשכלך, ולבך תשית לדעת מאוד, ואאלפך חכמה נפלאה, ואשר לא שמעת. לדעת איך המלך מלכי המלכים משגיח על בריותיו, ומנהג את עולמו וסדריו, ... [והסדרים] חקר ותקן להעמיד את העולם על משפטו ולהכין אותו באמת ובאמונה. והדברים עתיקים, והמה נשגבים מאד משכל האנשים, כי לא נתחזק עדיין בן האדם בחכמת בוראו, ועל כן לא עמד בדרך האמת והצדק להבין ולהשכיל אל פעולות ה' ואל מעשי ידיו בדעת ובתבונה. והנני משים לפניך עתה דברים רבים ונכבדים, ואכלול אותם בהקדמה אחת, ובה תבין דרכי ההנהגה הזאת, והמזון אשר הוא נותן לכל בעתו, דבר יום ביומו, והבן מאד” (משכני עליון- הקדמה)

אם כן ישנו 'מקדש של מעלה' המכוון ל'מקדש של מטה'. אך שם הספר של הרמח"ל נקרא 'משכני עליון', ברבים. האם ישנם שני בתי מקדש למעלה? הרמח"ל מתבסס על דברי הזוהר:

“ברוא משכנא קיימין רזין עלאין, ברוא דשמא קדישא עלאה ... ועל דא משכנא דלתתא בארעא, קיימא ברוא דמשכנא עלאה, והוא משכנא עלאה קיימא ברוא דמשכנא אחרא עלאה על כלא, וכלא איהו כליל דא בדא למהו חד, ועל דא כתיב והיה המשכן אחד. תא חוי, ביימא דאתקם משכנא, דאקים ליה משה, כמה דאתמר דכתיב ויקם משה את המשכן, דלא הוה יכול למיקם, עד דאוקים ליה איהו, למטרוניתא, דלית רשו לבר נש אחרא למיקם לה אלא בעלה, אוף הכי, כל אינון אומנין כלהו אתו לאקמא משכנא, ולא יכול למיקם על ידיהו, עד דאתא משה ואוקים ליה, בגין דאיהו מארי דביתא. כיון דאקים משה ית משכנא לתתא, אתקם משכנא אחרא לעילא, כמה דאוקמוה, דכתיב הוקם, ולא פריש על ידא דמאן, (אלא) דלא אתקם אלא מרוא דעלמא עלאה, דאיהו סתים וגניז, על ידא דרוא דמשה, בגין לאתתקנא בהדיה” (זוהר פקודי, ר"ה עמוד ב')

תרגום: בסוד המשכן קיימים סודות עליונים, בסוד שמו הקדוש העליון.. וזה המשכן התחתון שבארץ, קיים בסוד המשכן העליון, ואותו משכן עליון קיים בסוד משכן אחר עליון על כולם, וכולם כלולים זה בזה, ועל זה כתיב 'והיה המשכן אחד'. בא וראה, שביום שהוקם המשכן שהקימו משה, כמו שנאמר 'ויקם משה את המשכן', שלא יכול היה לעמוד, עד שמשא יקים אותו. (משל) למטרוניתא-אשה, שאף אחד לא יכול להקימה, אלא בעלה. אף כאן, כל האומנים כולם לא הצליחו להעמיד את המשכן, עד שבא משה והעמידו, שהוא בעל הבית. וכיוון שהעמיד משה את המשכן התחתון, הוקם המשכן האחר למעלה. שנאמר 'הוקם' המשכן, ולא נתפרש על ידי מי, אלא שלא הוקם אלא מסוד העליון, שהוא סתום ונעלם, וידע משה את הסוד, להעמידו בזה".

כפי שהרמח"ל אמר בהקדמתו, אלו 'דברים נשגבים מאוד משכל האנשים'. לא נבין הרבה. אך למדנו כמה דברים חשובים. האחד- ישנם שני משכנים עליונים. (עליהם נרחיב בהמשך) אך גם כדי שהם יעמדו, צריך את המשכן כאן בארץ. כך, למרות שהם מבטאים עליונים וטמירים. ומה שלא הצליחו לעשות כָּל הַחֲכָמִים הַעֲשִׂים אֵת כָּל מְלָאכַת הַקֹּדֶשׁ- הן החכמים כאן בארץ ו'כל החכמים' לרבות, אף את מלאכי השמים (על פי הזוהר בהמשך). זה כיוון שמשא הבין ש'היה המשכן אחד' - אין נתק בין העולמות. כשאנחנו פועלים למטה, זה משפיע ופועל למעלה. וכמוכן גם להפך. כל פעולה ב'משכן העליון', משפיעה למטה.

מבלי להבין אפס קצהו של דברי הזוהר והרמח"ל הבנו את העיקרון הכללי. ישנו מקדש של מעלה המכוון כנגד המקדש שלנו, כפי שאנו אומרים 'מכון לשבתך' - אל תקרא מכון, אלא מכוון. ומעל שניהם ישנו 'משכן עליון'.

על פי הרמח"ל, ה'משכן העליון' הזה הוא המציאות השלמה של המקדש, והאו המקדש שהיה עוד לפני בריאת העולם. כדי לסבר את האוזן, נביא משל בעניין דומה.

המשל - כידוע, 'התורה קדמה לעולם'. כונת הדברים היא שזוהי הדרך שבה הקב"ה מנהיג את עולמו. התורה היא ה'אור' שמכוון לנו את הדרך. בפועל התורה ניתנה רק לאחר אלפיים חמש מאות שנה מבריאת העולם, וגם אחרי שהיא ניתנה, לא תמיד אנו רואים שכל מי שאוחז בתורה, הולך בדרך האמת והשלום. זאת כיוון שגם מי שלומד תורה, קלט רק קצת ממנה, והשפעתה בהתאם. לעתיד לבוא - ומלאה הארץ דעה את ה' שמים לים מכסים. כל המציאות תשטף באור התורה.

הנמשל - גם בית המקדש קדם לעולם. (שבעה דברו נבראו טרם שנברא העולם, גן עדן וגהנום, התורה והתשובה, בית המקדש וכסא הכבוד ושמו של המשיח). על פי הרמח"ל, המקדש שקדם לעולם, הוא המשכן העליון ביותר. רק בו יש את היכולת להשפיע ותקן את כל העולם כולו. (לשיטתו - לא רק את עם ישראל, אלא את כל האנושות ואף את כל המציאות בעולם - החי, הצומח ואף הדומם). בפועל, שנבנה המשכן, ושני בתי המקדש, הם עדיין לא חשפו את כל השפע המוקרן מן המשכן העליון. לכן אף גם במציאות שהיה מקדש, לא תמיד המציאות היתה שלמה. אך כשיבנה המקדש הסופי (זה שדומה למקדש שראה יחזקאל - כפי שנראה בהמשך) הוא ישנה את כל המציאות ביקום כולו. כיוון שהמשכן העליון נבנה לפני הכל, הוא תמיד משפיע:

"וזה הבית כיון שנבנה בראשונה - לא נסתר עוד. וקודם בריאת העולם נברא הבית הקדוש הזה, כי מן הבית הזה לוקחים שפע וכוח כל הנבראים. ובהגיע אליו השפע הנשפע מן המלך, נראו כל הצירותיו וכל חדריו כולם מלאים כח ועצמה, לתת לכל הקרב הקרב, איש לפי מדרגתו. ועל כן לא פסק השפע מן הבית הזה מעולם, כי לולי פסק רגע אחד היו מתבטלים כל הבריות מיד. נמצא שאין המלך מסיר עיניו מהיכלו כלל" (משכני עליון הקדמה, 'בניין הבית על ידי חיבור המאורות')

אם כן, ישנה מציאות אידיאלית שבא הקב"ה משפיע את כל טוב על העולם והיקום. אך משהו השתבש:

אלא שהעולם לא עמד בשלימותו למיום הבראו, כי תלוי היה ועומד עד מעשי האדם. ולולי היה האדם חוטא, היה נשלם, והוא חטא, על כן לא נשלם. ונמצא שלא עמדו הבריות על תיקון רק כפי ערך מה שהגיע מן החכמה הנפלאה; ועדיין חסר מהם המעלה אחרת גדולה מזו הרבה. ... וזאת המעלה לא הגיעתם עד היום הזה. אכן לעתיד ישיגו ברבות הטובה בעולם, והשלום והמנוחה יתגבר בכל המדריגות, ונסו יגון ואנחה. כי על הימים ההם נאמר, "ביום ההוא יהיה ה' אחד ושמו אחד"

הרמח"ל מבאר, שבתחילה, 'בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ'. לולי חטא אדם הראשון, היה זיווג (כלשון הרמח"ל) מלא בין השמים ובין הארץ. אך לאחר החטא, האדם צריך הרבה חכמה ועמל כדי להגיע לכך. (הרמח"ל ממשיל זאת ל'אורות' שמאירים למרחוק בלי לזוז ממקומם. השפעתם קיימת ונרגשת למרות שהם רחוקים. לעומת זאת ב'זיווג' החיבור הוא מוחשי). הפירוד שנוצר בחטא אדם הראשון, התחיל להתאחות בבניית המקדש:

בית הראשון בסוד החכמה ומה שתדע, כי עד עתה לא הלכו כל המאורות ולא עמדו כל המדריגות רק בסוד החכמה. ולזמן העתיד עוד יתגלה הראשית הנעלם, ויעלו כל הדברים מעלות גדולות ויקרות. ותדע עוד, שבחטא האדם נתקלקלו הדברים, וכל התיקונים נסתר, ולא יכול העולם לחזור אפילו לכמות שהיה, אלא בימי שלמה כשנבנה הבית. וכן כתוב, "וה' נתן חכמה לשלמה", כי אז נתפשטה החכמה ברוב יפיה והדר כבודה, וכל המאורות נתחזקו בשמחה רבה. ולא נמצא באותם הימים רק עוז וחדוה בכל המדריגות ובכל העולמות אשר כמוהו לא נהיתה; ועם כל זה הכל היה בסוד החכמה לבד. ויען לא הגיעו אל התכלית האחרון, על כן היה הפסק לשלוה ההיא, והבית חרב"

התיקון שנעשה בבניית בית המקדש, יצר חיבור (או יצר את...) ל'משכן העליון' התחתון יותר. אך לא הצליח להגיע למשכן העליון הנעלה.

או בלשון הרמח"ל - היה חיבור, אך לא היה זיווג. עוד לא הגענו למציאות של ה' אחד ושמו אחד'.

ראינו שהמקדש הראשון התחיל את התהליך החיבור בין העולמות. בהמשך דבריו מבאר הרמח"ל שהתהליך ההדרגתי היה הכרחי. ו'לולי חטאו, אלא היו מחזיקים בתורתם, היו מתעלים במדרגותיהם, ומגיעים הדברים אל התיקון השלם. ואז היה העולם פושט צורה ולובש צורה, והיה מתגלה מה שלא נתגלה'.
ההוכחה לכך היא שהקב"ה הראה ליחזקאל את מבנה המקדש העתידי, כיוון שהוא כבר התחיל ללבוש צורה, במהלך ימי הבית הראשון
על פי זה נבין, מדוע 'אנשי בית שני כשבנו בימי עזרא בנווהו כבנין שלמה ומעין דברים המפורשים ביחזקאל' (הל' בית הבחירה א'). מצד אחד, דומה לבית ראשון. אך דומה מעט לבניין העתיד, שהתחיל להתגלות. כאן מחדש הרמח"ל הסבר מעניין, מדוע לא שרתה שכינה בבית שני:

"וכאשר לא הטיבו דרכיהם, היתה הגאולה בחשאי, ולא עצרו כח לעשות כבית ההוא. ואז עשו אותו על פי הנביאים שביניהם, קצת דומה אל הראשון, וקצת דומה אל האחרון, שכבר נתחדש למעלה; אפס קצהו לקחו וכולו לא לקחו, כי לא היתה השעה הראויה לכך. ונמצא, שבזמן שלמה היו שני הבתים – העליון והתחתון מכוונים; על כן מצאה השכינה בו מנוח ושרתה בו. אבל השני, שלא היו דומים זה לזה לא שרתה בו שכינה"

לפי התהליך שמתווה הרמח"ל, היינו מצפים שבית שני יהיה 'קצת יותר' מבית המקדש הראשון. בפועל, בבית שני היה הסתר שכינה. הרמח"ל מבאר שזה נובע כיוון, שבית המקדש של מעלה, לא היה דומה לבית המקדש של מטה, ולכן לא היה חיבור. לשיטתו, כדי שבמקדש הבא נתגלה שכינה אנו חייבים לבנותו לפי התבנית של מקדש יחזקאל:

"אבל לעתיד, לא די שיהיו דומים, אלא שהבית העליון יתפשט ויגיע למטה. והוא משרז"ל, שמקדש שלישי הוא מעשה ידיו של מקום, כי לא יעקר הבית העליון ממקומו, רק יתפשט ויגיע למטה; ואז יבנה סביבותיו בנין חמרי כאשר לעולם הזה, ויתחבר בנין בבנין להיות אחד, לא יתפרדו זה מזה. והכבוד יהיה שורה בו בגילוי גמור, והוא הענין שנאמר עליו, "ונגלה כבוד ה' וראו" וכו'; ואז תהיה השלוה גמורה בלא הפסק כלל. והנה על פי הסוד הזה כתוב, "מקדש ה' כוננו ידיך"

הרמח"ל, מכריע כאן את המחלוקת 'מי יבנה את בית המקדש?'. לעתיד לבוא יבנה בית המקדש השלישי, בדומה לבית שבנואת יחזקאל. אנחנו נבנה את המקדש כאן למטה, והוא יתאחד עם המקדש שבנה הקב"ה למעלה.

[איך זה עובד ובמה זה תלוי, נצטרך להמשיך לבאר את דבריו בהזדמנות אחרת. אך הרעיון הכללי הוא, שברגע שיש איחוד בין כל העולמות, כל פעולה קטנה שלנו כאן מצליחה להרעיש עולמות עליונים. וכך נוצר תיקון ושלמות בכל העולם.

כל חלק וכל עבודה במקדש (העליון והתחתון - שהם למעשה אחד) מתקנים דבר אחר במציאות. למשל בעבודת הקרבנות כלולים כל שלבי הבריאה: האדם - המקריב, חי - הבהמה העולה על המזבח, צומח - ניסוך היין\ הסולת, דומם - המלח החייב לבוא בכל קרבן. בצורה כזאת אנחנו פועלים עם המציאות הקיימת, וכמו במבט אל תוך ראי, באופן מקביל, הספירות שמהם מורכב העולם העליון, זזים ופועלים]

שבת שלום
מרדכי פרסוף